

BOSZ
art

MALARSTWO ŚWIATOWE

Peter Paul Rubens

Wydawnictwo BOSZ

BOSZ Szymanik i wspólnicy spółka jawna

38-722 Olszanica 311

Biuro: ul. Przemysłowa 14, 38-600 Lesko tel.

+48 13 469 90 00

fax +48 13 469 61 88

biuro@bosz.com.pl

www.bosz.com.pl

MALARSTWO ŚWIATOWE

Peter Paul Rubens

BoS
z
art

W drugiej połowie XVI wieku Niderlandy, będące dotąd częścią Hiszpanii, w wyniku wojen religijnych i wyzwoleniczych podzieliły się na dwie strefy: północną – protestancką Republikę Zjednoczonych Prowincji (dzisiejszą Holandię), i południową – katolicką Flandrię. Zmiany polityczne i religijne spowodowały gwałtowny wzrost znaczenia miast dotychczas prowincjonalnych, na przykład Antwerpii, i widoczny w historii sztuki dualizm – kościelno-dynastyczną sztukę Flandrii i odpowiadającą bardziej mieszczańskiemu ideałom sztukę Holandii. Oba kierunki wyrastały jednak z jednego pnia, wykorzystując wypracowane wcześniej środki artystycznego wyrazu.

Najwybitniejszym przedstawicielem sztuki flamandzkiej XVII wieku był **Peter Paul Rubens** (1577–1640). Malarz, który pozostawił po sobie setki prac, w tym dzieł monumentalnych, organizator prężnie działającego warsztatu, nauczyciel kilku wybitnych uczniów i inspirator wielu pokoleń malarzy.

Osiadły wraz z rodziną w Antwerpii Rubens rozpoczął terminowanie w lokalnych pracowniach malarskich i uzyskał w 1598 roku tytuł mistrzowski Gildii Świętego Łukasza. Niedługo później podjął służbę na dworze rodziny Gonzagów w Mantui, malując na zlecenie dworu i innych zleceniodawców w Wenecji, w Genui – *Portret Brygidy Spinoli Dorii* oraz *Portret konny Giovanniego Carla Dorii*, w Rzymie – obrazy w kościele Santa Maria in Vallicella, w Parmie – *Portret księżniczki Ferdynanda Gonzagi*, we Florencji. W każdym z tych miast do dziś pozostało wiele jego realizacji i z każdego przywiózł do Antwerpii szkice i rysunki oglądanych na miejscu dzieł, ale także wykopalisk. W trakcie pobytu w Rzymie poznał działających tam najwybitniejszych artystów, w tym prawdopodobnie Annibala Carracciego i Caravaggia.

Ich manierystyczna twórczość wpłynęła na zamiłowanie Rubensa do świetlistych, półprzezroczystych kładzionych barw, a także ryzykownych pól i skrótów perspektywicznych, wymagających od malarza niemałej biegłości warsztatowej. Przykładem oddziaływania malarstwa Caravaggia na twórczość Rubensa jest *Złożenie do grobu*, w którym to dziele zastosowany przez Caravaggia kilka lat wcześniej układ kompozycyjny został ubrany w *stricte* barokowy kostium. Pobytowi w Italii zawdzięcza również Rubens zainteresowanie antykami i tematyką mitologiczną, co znalazło odzwierciedlenie w obrazach *Pijany Herkules*, *Pijany Sylen* czy *Wenus i Adonis*. Długi pobyt we Włoszech pozostawił trwały ślad w dalszej twórczości malarza, jego genialny styl ukształtowały bowiem w dużej mierze dokonania włoskich mistrzów: Michała Anioła, Tycjana, Paola Veronese, Jacopa Tintoretta i Antonia Allegri da Correggio, umiejętnie łączone z północnym naturalizmem i zmysłem obserwacji.

Rola, jaką Rubens odgrywał na dworze Gonzagi, daleko wykraczała poza obowiązki nadwornego malarza. Ogłada i wdzięk oraz znajomość kilku języków spowodowały, że malarzowi powierzano misje dyplomatyczne. W takim charakterze został wysłany przez swoich mocodawców do Hiszpanii, gdzie powstał pierwszy ze słynnych konnych portretów malowanych przez Rubensa – *Portret konny księcia Lermy*. W Zamku Królewskim na Wawelu eksponowany jest wybitny konny portret pochodzący z pracowni Rubensa, przedstawiający króla Władysława IV Wazę. Inny portret Wazy, powstały przy okazji pobytu królewicza w Brukseli w latach 1624–1631, zdobił galerię pałacu Koudenberg. Jedną z jego kopii, którą również możemy podziwiać na Wawelu, wykonana została

już na zlecenie portretowanego i jest własnością Metropolitan Museum of Art w Nowym Jorku.

Do Antwerpii Rubens powrócił w 1608 roku, obejmując stanowisko nadwornego malarza arcyksięcia Alberta i infantki Izabeli. Jako malarz o ustalonej już europejskiej renomie mógł na stałe przebywać poza dworem w Brukseli oraz przyjmować zlecenia spływające spoza dworu arcyksięcia. Pozwoliło to artyście zorganizować pracownię i wybudować okazały dom w Antwerpii oraz przyjmować zamówienia lokalne. Pierwszym znamieniem wykonanym zleceniem Rubensa był tryptyk *Podniesienie krzyża* dla kościoła pod wezwaniem Świętej Walpurgii. Powstało dzieło wybitne, w którym artysta wykorzystał pełnię swoich możliwości twórczych – dynamiczną kompozycję przedzieloną po przekątnej centralną figurą Chrystusa na dźwiganym przez oprawców krzyżu, śmiały ruch postaci, vibracje światła i barw. Dopełnieniem tryptyku *Podniesienie krzyża* było wykonane kilka lat później *Zdjęcie z krzyża* dla kaplicy rusznikarzy w katedrze antwepskiej – diagonalna kompozycja o śmiałych barwach, śródziemnomorskim świetle i portretowym wręcz ujęciu przedstawianych postaci.

Drugie dziesięciolecie XVII wieku to okres największego rozkwitu twórczości Rubensa i czas jego największej popularności. Jego nazwisko stało się rozpoznawalną marką i przyczyniło się do otrzymywania zleceń niemal z całej Europy. Jako malarz, ale i dyplomata, artysta był wysyłany na dwory Hiszpanii, Anglii, Francji i Holandii, zyskując nowych zleceniodawców i coraz szersze grono wielbicieli. Z pobytem Rubensa na dworze francuskim łączą się dwa ogromne królewskie zamówienia – projekt dwunastu arrasów wykonanych na zlecenie Ludwika XIII oraz dwudziestu pięciu

wielkich płócien wypełniających ptyciny ścian Pałacu Luksemburskiego Marii Medycejskiej (obecnie w zbiorach Luwru).

W Anglii Rubens wykonał dekoracje malarską sklepienia reprezentacyjnej sali pałacu Whitehall, przedstawiającą w dziewięciu scenach życie Jakuba I. Projektował również arras, na przykład *Historię miłości konsula Decjusza Musa* z 1616 roku, cykl *Życie Konstantyna* (wspólnie z Pietro da Cortoną) z 1622 roku, dla księżnej Izabeli w Madrycie wykonał projekt do *Triumfu Eucharystii*, a dla Karola I – *Dzieje Achillesa*.

Malarstwo Rubensa koncentrowało się głównie na tematyce religijnej i mitologicznej oraz wspaniałych dworskich portretach zleceniodawców. Interesowały go sceny bachiczne, przedstawiające zmagania ludzi z bogami oraz herosi. W malarstwie religijnym często wracał do tych samych motywów, doskonaląc formę i zmieniając ujęcia, jak w kilku wersjach *Ukrzyżowania*, *Zdjęcia z krzyża*, *Pokłonu Trzech Króli*, *Obrzezania*. Wielokrotnie sięgał także do motywów starotestamentowych (*Zuzanna i starcy*, *Adam i Ewa*, *Batszeba u źródła*, *Judyta z głową Holofernesa*).

Będąc niebywałą osobowością twórczą, Rubens wykształcił w swojej pracowni przynajmniej kilku wybitnych malarzy, którzy zyskali światową sławę, między innymi Fransa Snydersa, Jana Breughla Kwietnego, Antona van Dycka i Jacoba Jordaensa. Twórczość Rubensa i jego następców trwale wpłynęła na malarstwo europejskie, szczególnie angielskie i francuskie – wpływy te są tam dostrzegalne wyraźnie aż do końca XVIII wieku.

Agnieszka Widacka-Bisaga – historyk sztuki, doktor nauk humanistycznych. Od 2006 roku pracownik Muzeum Narodowego w Krakowie, od 2017 roku pracownik Muzeum Książąt Czartoryskich.

Adam i Ewa
1597
olej na desce
182,5 × 140,7 cm

Bathszeba przy źródle
około 1635
olej na dębowej desce
175 × 126 cm

Daniel w jaskini lwów
około 1614–1616
olej na płótnie
224,2 × 330,5 cm

Portret Ferdynanda I Gonzagi

1604

olej na płótnie

81,2 × 56,5 cm

Portret Brigidy Spinoli Dorii

1606

olej na płótnie

152,5 × 99 cm

Trzy gracje
1630–1635
olej na dębowej desce
220,5 × 182 cm

Wenus i Adonis
około 1610
olej na płótnie
276 × 183 cm

Sąd Parysa
1606–1608
olej na desce
89 × 114,5 cm

Najwybitniejszym przedstawicielem sztuki flamandzkiej przełomu XVI i XVII wieku był Peter Paul Rubens. Malarz, który pozostawił po sobie setki prac, w tym monumentalnych realizacji, organizator prężnie działającego warsztatu, nauczyciel kilku wybitnych uczniów i inspirator wielu pokoleń malarzy. Niepodykta biegłość warsztatowa, wycucie koloru, ale także znajomość języków obcych i zdolności dyplomatyczne spowodowały, że jego sława szybko przekroczyła granice kontynentalnej Europy. Pracował we Flandrii, w Italii, Hiszpanii i Anglii, wszędzie pozostawiając dowody niezrównanego talentu.